

RUS-GÜRCÜ İLİŞKİLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE DOĞU GÜRCİSTAN'IN ÇARLIK RUSYASINA BAĞLANMASI

HISTORICAL DEVELOPMENT OF RUSSIAN-GEORGIAN RELATIONS AND CONNECTION OF EASTERN GEORGIA TO TSARIST RUSSIA

Ramin SADIGOV*

Öz

XVIII. Yüzyılın başlarına kadar güney ve kuzey Kafkasya, Osmanlı, İran ve Rusya'nın şiddetli bir şekilde rekabet ettiği bir bölge olmuştur. Bölgenin zengin servetlerini ele geçirmekte kararlı olan Rusya, Prut mağlubiyeti sonrasında tüm dikkatini Hazar'ın güney kıyılarına yöneltmişti. Rusya'ya göre Hazar gölü artık bir "iç denizi" haline gelmeli, Doğu ve Batı ticaret güzergahı üzerinde bulunan Azerbaycan ve Gürcistan tamamen ele geçirilmeliydi. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle bölgenin Hıristiyan milleti olan Gürcistan üzerinde egemenlik sağlanmalıydı. Gürcistan hem güneye, hem de Azerbaycan'a açılan kapıydı. Üstelik XVIII. Yüzyılın başlarında iç çekişmeler nedeniyle güçsüz bir durumdaydı. Ayrıca Osmanlı ve İran baskınlarından da huzursuz oluyordu. Bu yüzden Rusya önce Doğu Gürcistan'a sahip olmaya karar verdi.

Bu çalışmada, Ruslar ve Gürcüler arasındaki ilk temaslardan başlayarak Doğu Gürcistan'ın Çarlık Rusyasına bağlanmasına kadar geçen süreç değerlendirilmiştir. Bu nedenle dönemin yayınlanmış arşiv vesikaları ve kaynak eserleri titizlikle incelenmiş, konunun orijinal kaynaklar ışığında bilim dünyasına kazandırılmasına özen gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Gürcistan, I. Aleksandr, Kartli-Kahetiya, Georgiyevski Anlaşması.

Abstract

Until the beginning of the 18th century, the southern and northern Caucasus was a region where the Ottomans, Iran and Russia compete vigorously. Russia, determined to capture the region's rich fortunes, had all its attention to the southern shores of the Caspian after Prut's defeat. According to Russia, the Caspian Lake should now become an "inner sea" and the whole of Azerbaijan and Georgia on the eastern and western trade routes must be completely seized. To be able to do this target, first of all the sovereignty had to be over Georgia which was the Christian nation of the region. Georgia was the gateway to both the south and Azerbaijan. Moreover, in the early part of the 18th century, the state was in a weak state because of internal strife. He was also disturbed by the Ottoman and Iranian raids. Because of this, Russia decided to have Eastern Georgia first.

In this study, the process from the first contact between Russians and Georgians until the connection of Eastern Georgia to Tsarist Russia was evaluated. For this reason, the archives of the period published and the works of literature have been carefully examined and the care has been taken to bring the subject to the world of science in the light of the original sources.

Keywords: Eastern Georgia, I. Alexander, Kartli-Kahetiya, Georgiyevski Agreement.

Giriş

Rusya'nın güneye inmek istemesindeki en büyük nedenlerden birisi, Hazar gölünün kuzey kıyılarına kadar uzanan İran'ın etkinliğini kırmak ve Hazar gölünü bir "iç deniz" haline getirerek bölgenin ticari yollarına hükmetmekti. Bu yüzden Rusya, çar Petro döneminden başlayarak ilk kez Hazar gölü çevresiyle ilgilenmeğe başlar (Potto, 1887; 20). Tabii İran ve Osmanlı'ya karşı bölgede verdiği mücadelede başarılı olması halinde, Rusya hammadde ve yeni pazarlar konusunda, aynı zamanda doğal zenginliği ile göz kamaştıran Azerbaycan'ı tamamen ele geçirmesinde büyük bir fırsat yakalamış olacak, böylece bölgenin zengin servetlerini ele geçirecek ekonomik olarak hayli rahatlayacaktı.

Fakat bölgeye tamamen hakim olabilmek için Güney Kafkasya'nın Hıristiyan milletleri olan Gürcü ve Ermenilerden yardım alınması gerekirdi. Bunun bilincinde olan Petro Gürcistan'daki yerel çarlıklarla irtibat kurulması kararını verir. Zaten bu sırada İran ve Osmanlı'yla savaşlarında büyük kayıplar verdiklerinden dolayı her iki millet de, Rus İmparatoruna kendilerini koruması çağrılarını yapmaktaydı (Kallaş, 1912: 160).

Rusya'nın güneye inmeği düşündüğü bir dönemde İran'ın iç durumu hayli karışıktı. Bu yüzden fırsatı kaçırmak istemeyen Petro, Gürcü ve Ermenilerden gelen talepleri değerlendirmeye aldı. Dolayısıyla güney komşusunun zayıflığı Petro'nun elini güçlendiren bir durum olmuştur.

18. Yüzyılın başlarına kadar Gürcistan, İran ve Osmanlı'nın Güney Kafkasya'daki rekabet alanlarından biri olmuştur. Bu yüzden Gürcü çarları mecburen bazen Osmanlı'nın bazen de İran'ın yanında yer almışlardır. Osmanlı- İran rekabeti ülkeyi ikiye bölmüştü; dolayısıyla uzun yıllar boyunca ülkenin batısı

*Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi.

Osmanlı'nın, doğusu ise İran'ın hâkimiyeti altında kalmıştır. Lakin daha önce de bahsettiğimiz gibi Büyük Petro'nun güneye inme siyasetini benimsemesi sonrasında Rusya imparatorluğu da bu bölgeyle ilgilenmeğe başlamıştır. Çünkü Petro'nun güneye ilgili planı, bölgenin Hristiyan milletlerinden olan Gürcü ve Ermenilerden istifade ederek başarılı olmaya çalışmaktır.

1- Ruslar ve Gürcüler Arasında İlk Temaslar.

Ruslar ile Gürcüler arasında ilk temasın XV. Yüzyılın sonlarına doğru kurulduğu tahmin edilmektedir. XV. Yüzyılın ikinci yarısında İran ile diplomatik temaslara başlayan Moskova knezi III. İvan'ın gönderdiği Rus elçileri Kafkasya'dan geçerken bölgenin yerel knezlikleriyle de irtibat kurmuşlardır (Romanovskiy, 1902: 134). 1492 yılında Gürcü çarı I. Aleksandr ilk kez Moskova'ya elçilerini göndermiştir. (Potto, 1889: 8). Yalnız bu ilk ilişkiler sırf ticari ilişkilerdi. 1555 yılında, yani Gürcistan, Osmanlı ve İran arasında Amasya şehrinde bağlanmış anlaşma¹ ile, Doğu ve Batı diye ikiye ayrılıncaya kadar başka bir irtibat sağlandığına dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Gürcistan ikiye parçalandıktan sonra hem Osmanlı ve İran, hem de Gürcü çarları arasında şiddetli savaşlar meydana gelir. Bu savaşlarda güç kaybeden Gürcü çarları özellikle Osmanlı ve İran tehditlerinden korunmak için zorunlu olarak Moskova'yla yeniden irtibat kurmaya çalışır. Böylece Rusya ile Gürcüler arasında yeniden temaslar başlar. Hal böyle olunca 1557 ve 1565 yıllarında Rusya'dan defalarca yardım talebinde bulunulur. Bu taleplere karşılık olarak IV İvan döneminde yardım için 500 kişilik Rus kazak birliği bölgeye gönderilir.

Rus çarı I. Fedor İvanoviç döneminde, Doğu Gürcistan Çarı II. Aleksandr, Rusya himayesine girmek talebiyle elçilerini Moskova'ya gönderir. (Kazbek, 1865: 3). 1584 yılında Moskova'da kabul edilen Gürcü heyeti, Aleksandr'ın mektubunu Çar Fedor'a verir. Rus çarı bu ricaya karşılık Gürcü çarına yardım edeceğine dair söz verir. 1585-1587 yıllarında ise Rusya ile Kahetiya Çarlığı arasında elçi gidiş gelişi başlar ve bir anlaşma imzalanır (Bolşaya Sovetskaya Ensiklopediya, tom 13, 1952: 43).

Fakat Kahetiya çarı Aleksandr'ın 1604 yılında Rus elçisi Tatışev'in huzurunda Rusya'ya sadakat yemini etmesi kendi sonunu getirir. Nitekim bunu haber alan İran şahı Abbas çok sinirlenir, yanında emanet olarak bulunan ve Müslüman olan Aleksandr'ın oğlu Konstantin'i büyük bir orduyla Kahetiya'ya sevkeder. Böylece Çar Aleksandr öldürülür ve bölgesi tamamen ele geçirilir (Romanovskiy, 1902: 121).

17. Yüzyılın başlarında artık Osmanlı Doğu Gürcistan'ı tamamen İran'a bırakır. Şah Abbas ise bu fırsattan yararlanarak Gürcülere hayli kıyım yapar. Nitekim 1616 yılında Kahetiya bölgesine düzenlediği bir seferde 100 bin kişiyi İran'a sürer. Lakin aradan 10 yıl geçince Doğu Gürcistan'a bir sefer daha düzenlediğinde büyük bir direnişle karşılaşır. 1625'te İran orduları Gürcistan'dan tamamen kovulur. (Çiloğlu, 1993: 57-58). Gürcülerin direnişi ve Rusya'nın bölgeye müdahalesinden çekinen İran, bu kez bazı tavizler vermek zorunda kalır. Nitekim Gürcistan'da mescit inşa etmeyeceğine ve halktan vergi almayacağına dair söz verilir (Romanovskiy, 1902: 122-123).

2. Çar Petro Dönemi ve Sonrasında Gürcü- Rus İlişkileri

Rusya'yı büyük bir imparatorluğa dönüştürmek isteyen Büyük Petro'nun hedeflerinden biri güneye inmekti. Zira ona göre Prut'ta aldığı mağlubiyeti kısa zamanda telafi etmek gerekirdi (Yuzefoviç, 1869: 15). Zaten o dönemde İran'ın içinde bulunduğu karışıklık Petro'yu yeni bir yürüyüşe başlamak için teşvik etmiştir. Bu fırsattan yararlanmak isteyen Petro, hem Hazar'ın kuzey kıyılarına kadar uzanan İran'ın etkinliğini kırmayı ve hem de Hazar'ı bir "iç denizi" haline getirerek bölgenin ticari yollarına hükmetmeği planlamıştır.

Fakat karşısında rakip olarak Osmanlı ve İran gibi büyük imparatorluklar vardı. Dolayısıyla onlara rağmen bunu başarmak oldukça zordu. Oysa Petro bölgeden destek alması durumunda bunu gerçekleştirebileceğinin farkındaydı. Bu nedenle onun Gürcülerle irtibat kurması önemli bir dönüm noktası olur. Nitekim Rusya böylece ilk kez, Gürcülerle daha yakından ilgilenme fırsatı bulur.

Ancak askeri harekâta başlamadan önce istihbari çalışmalar yapmasının doğru olacağını düşünür. Bu nedenle Artemiy Petroviç Volinski'yi İran'a gönderir. 1715-1719 yılları arasında İran'da yaşayan Volinski, Rusya'ya döndükten sonra doğruca Petersburg'a giderek topladığı bilgileri Petro'ya sunar. Volinski'nin güneydeki kervan yolları, kaleler, istihkamlar ve genel olarak halkın durumu hakkındaki çalışmalarından memnun kalan Petro, onu generalliğe terfi ettirerek Astrahan valisi olarak görevlendirir. Volinski böylece

¹ 1555 yılında Osmanlı ile İran arasında bağlanmış Amasya Antlaşmasıyla Gürcistan iki devlet arasında paylaşılmış, Doğu Gürcistan eyaletleri olan Meshetiya, Kartalinya ve Kahetiya İran'ın, Batı Gürcistan eyaletleri olan İmeretiya, Mingreliya ve Guriya ise Osmanlı devletinin eline geçmiştir. Bkz: Zurav Avalov, *Prisoedeneniya Gruzii K Rossii*, Sankt Peterburg 1901, Tipografiya A. S. Suvorina, s. 14.

valiliği döneminde Dağıstan hükümetlerini Rusya himayesine girmesi için ikna eder ve Rusların Kafkasya seferini kolaylaştıracak adımları atmış olur (Kulikov vd. 2013: 24).

Volinski'nin bir diğer önemli düşüncesi de Doğu Gürcistan çarıyla irtibat kurma meselesiydi. Bunun öneminden Petro'ya bahsedince teklifi olumlu karşılanır. Bunun üzerine Volinski, İran hakimiyeti altındaki Kartli çarı VI. Vahtang Levanoviç'e bir mektup gönderir. Mektupta Gürcü çarına askeri ve gıda yardımları dahil büyük vaatler verilir. Çar Vahtang mektubu okuyunca Rusya'nın güneye inmekte kararlı olduğunu anlar. Dolayısıyla önünde iki seçenek olduğuna kanaat getirir: ya Rusya ile beraber hareket edecek, ya da İran şahıyla baş başa kalacaktı (Avalov, 1901: 56).

Şüphesiz yıllardır İran esaretinden kurtulmaya çalışan Gürcü çarı bu teklifi geri çeviremezdi. Dolayısıyla Kasım 1721'de Petro'ya yazdığı cevap mektubunda, kendisine yapılan tekliften büyük onur ve sevinç duyduğunu ifade ederek düşmanlarından kurtulmak için çok sabırsızlandığını, Rus ordularının yardımıyla bunu başaracaklarından emin olduğunu vurgular (Perepiska Na İnostranniy Yazıkah Gruzinskih Tsarey S Rossiyskimi Gosudaryami: Ot 1639 g. Po 1770 g., 1861: 138). 19 Eylül 1722'de ise gönderdiği başka bir mektupta da, Petro'dan başka hiç kimseye güvenmediğini, ülkesi ve askeriyle ona hizmet etmeğe hazır olduğunu belirtir (Perepiska Na İnostranniy Yazıkah Gruzinskih Tsarey S Rossiyskimi Gosudaryami: Ot 1639 g. Po 1770 g., 1861: 139-140). Hatta ne kadar sadık olduğunu göstermek için 40 binlik bir orduyla Gence kalesi önlerine giderek Petro ordusunu beklemeğe koyulur, lakin defalarca Petro'ya mektup yazmasına rağmen Rus ordusundan yardım alamaz.

Rus yardımı gelmeyince Doğu Gürcistan Osmanlı'nın eline geçer. Vahtang tahtı bırakarak önce İmereti'de saklanır, ardından Astrahan valisi Volinski ile yazışarak Rusya'ya kaçar (Butkov, 1869: 63). Petro onun kaçtığını duyunca yardım için derhal bir ordu hazırlar, fakat sonra bundan vazgeçer. Zira Petro'nun öncelikli hedefi Hazar kıyısına sahip olmaktır; bunu da artık gerçekleştirmiştir.

Yalnız Osmanlı devletinden çekindiği için Rusya daha fazla ilerleyemez. Çünkü bu sırada Osmanlı orduları Erivan'dan Tebriz'e kadar olan toprakları ele geçirerek Gürcistan'a tamamen yerleşmişlerdi. (Esadze, 1907: 8). Böylece 1724'te Osmanlı ile bağladığı İstanbul Antlaşmasıyla mevcut durumu kabul etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı ise bu anlaşma ile Rusya'nın Hazar kıyılarındaki vilayetlere sahip olmasını resmen onaylamıştır (Eliyarlı, 2009: 483-484).

Fakat bölgenin Osmanlı'nın eline geçmesi İran'ı rahatsız etmiştir. Bu duruma engel olmak için yerel yöneticilerle anlaşan İran şahı Nadir Şah, Osmanlı ordusunun bölgeden atılması için harekete geçer. Nadir'in amacı Doğu Gürcistan'ı kendi denetimine alarak Müslüman bir devlet kurmaktır. (Çiloğlu, 1993: 60). Bunu gerçekleştirmek için Gürcü çarları Teymuraz ve İrakli'den yardımına ihtiyacı vardı. Dolayısıyla onların yardımını alarak Osmanlı ordusunu mağlup etmeği başarır. Bunun üzerine Osmanlı orduları 1735'te Doğu Gürcistan'dan çekilmek zorunda kalırlar. Böylece bölge 1744 yılına kadar İran denetimi altında bulunur.

Nadir Şah 1744'te Kartli'yi prens II. Teymuraz'a, Kahetiya'yı ise oğlu II. İrakli'ye verir. (Kavkaz, 16 Mart 1851) Fakat Teymuraz İran egemenliğine sıcak bakmadığından Rusya'nın koruması altına girmek ister ve bu nedenle 1760 yılının başlarında konuyu görüşmek üzere Peterburg'a gider. Hal böyle olunca oğlu İrakli ile aralarında anlaşmazlık çıkar (Bolşaya Ensklopediya, 1902: 656) Ama Teymuraz 1762 yılında ölür ve bu yüzden Rusya ile görüşmeler kesilir.

Babasının ölümünden sonra Kartli ve Kahetiya, Çar İrakli'nin yönetimi altında birleşir. Böylece Doğu Gürcistan Çarlığı, Güney Kafkasya'nın en güçlü devletlerinden birine çevrilir (Bolşaya Sovetskaya Ensklopediya, tom 13, 1952: 44).

2- II. Katerina Dönemi ve Georgiyevski Antlaşması

1762 yılında Rusya'da tahta II. Katerina çıkar. Rus tarihinde yayılmacı bir dış siyaset taraftarı olarak bilinen çariçe, Petro döneminde yarıda kalmış işi devam ettirmeği kararlaştırarak yeniden güneye inmeği gündemine alır. Zira o da Petro gibi Hazar kıyılarının kesinlikle Rusya imparatorluğuna katılması gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle Osmanlı'ya karşı Güney Kafkasya'nın Hıristiyan halklarıyla temas kurulmaya başlanır.

Bu sırada Kahetiya çarı İrakli ve İmereti çarı Solomon kraliçenin dikkatini çekmek için Katerina'ya elçiler göndererek bölgelerinde var olan altın, gümüş ve bakır madenleri konusunda uzman kişiler gönderilmesini rica ederler. Çarlık hükümeti bu talep üzerine Rus Bilimler Akademisi üyeleri Samuel Gmelin ve Anton Gildenştedti araştırmalar yapmak üzere bölgeye gönderir. Gmelin Hazar kıyıları ve İran'a

giderken, Gildenstedt Gürcistan'a gider. 1771-1773 yılları arasında bölgede bulunur ve araştırmalar yaparak Rusya'ya döner.²

Katerina'nın gerek Kafkaslarda güneye inmeğe çalışması, gerekse de Lehistan'a ordu sevk etmesi 1768 yılında Osmanlı-Rus savaşının meydana gelmesine sebep olur. Savaş başlayınca Katerina'nın emriyle, Hıristiyan Gürcüleri Müslüman Osmanlı'ya karşı ayağa kaldırmak için bölgeye haberci yollar. (Romanovskiy, 1902: 220). Ayrıca Gürcistan'a Rus birlikleri gönderilir (Bolşaya Sovetskaya Ensklopediya, tom 13, 1952: 45). İrakli komutasındaki Gürcü askerleri 17 Mart 1770'te Rus ordusunun yanında savaşa katılırlar (Potto, 1889: 100)

Savaş Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla sona erir. Savaşın sonra Kartli ve Kahetiya bölgesi Osmanlı tehditlerinden uzaklaşır. Ama İrakli yine de İran ve Osmanlı'ya sınırdaş olmasından dolayı kendini güvende hissetmez. Bu yüzden Rusya himayesine geçmeğe karar vererek 1782 yılının sonunda II. Katerina'ya bir mektup yazar. Mektubunda çariceden Gürcistan'ı Rusya himayesine almasını rica eder. Ayrıca düşmanlarıyla mücadele etmesi için bölgeye 4 bin Rus askeri gönderilmesini ister. Katerina bu talebe karşılık, Gürcü çarına Asya geleneklerine uygun şekilde, rehine olarak oğullarından birini ve birkaç knezle beraber her yıl en iyi 14 atla, 2000 kova Kahetiya şarabını Peterburg'a göndermesini şart koşar (Dubrovin, tom 2, 1886: 2) Katerina'nın talepleri Gürcü çarı tarafından kabul edilir. Böylece taraflar arasında 24 Temmuz 1783'te Georgiyevsk'te ittifak anlaşması imzalanır. Anlaşma metni Tiflis'te 20 Ağustos'ta ilan edilir. Halk büyük bir sevinç yaşar (Romanovskiy, 1902: 267) Antlaşmanın haberi Peterburg'a ulaştığında Katerina, Kafkasya orduları genel komutanı general Pavel Potemkin'e mektup yazarak ona teşekkürlerini bildirir ve onu 6 bin ruble, bu işte emeği geçen diğer memurları da 2 bin ruble parayla ödüllendirir (Dubrovin, tom 2, 1886: 11)

Bu anlaşma ile İrakli İran'la olan bağlarını koparır ve Rusya'dan başka hiçbir devletin himayesi altında olmayacağına söz verir. Ayrıca gerektiğinde Rusya'nın tüm taleplerini karşılayacağını taahhüt eder. Anlaşma gereğince Gürcü çarına, Tiflis'teki Rus orduları komutanına danışmadan komşu ülkelerle görüşmeler yapması da yasaklanır. Rusya ise ülkenin iç işlerine karışmamak şartıyla, İrakli'yi ve varislerini Gürcü tahtının tek sahibi olarak göreceğine, Gürcistan'ı bütün düşmanlardan koruyacağına, tüccarların rahat bir şekilde Rusya'da ticaret yapmalarını ve yerleşmelerini temin edeceğine dair söz verir (Dubrovin, tom 2, 1886: 9-10)

Böylece Georgiyevski Antlaşmasıyla Rusya, İran ve Osmanlıya karşı mücadelede Gürcistan'ın desteğini almayı başarmış, Gürcistan ise İran ve Osmanlı tehditlerine karşı Rusya gibi güçlü bir devletle ittifak yaparak bölgesinde varlığını devam ettirmiştir (Sovetskaya İstoriçeskaya Ensklopediya, 1963: 816) Dolayısıyla Petro döneminde gerçekleşmeyen Rus-Gürcü ittifakı sonunda Katerina döneminde gerçekleşmiştir. Tabii bu konuda Rusya'nın başarılı olmasının nedeni Katerina ile beraber devletin özgüven kazanmasıdır. Halbuki Prut mağlubiyeti sonrasında başlayan Kafkasya yürüyüşünde, Petro çok dikkatli davranmış, Osmanlı devletinin öfkesini çekmek istememiştir. Katerina döneminde ise Rusya artık Osmanlı'ya göre çok daha kuvvetli duruma gelmiştir. Nitekim bu özgüven ve kuvveti sayesinde Nisan 1783'te Kırım'ı işgal ederek Karadeniz'e rahat bir şekilde çıkış bulmuştur. Dolayısıyla bu oldu- bittiler karşısında hiçbir ses çıkaramayan Osmanlı, Rusların Güney Kafkasya'daki faaliyetlerini sadece izlemekle yetinmiştir.

3- I. Pavel ve Gürcistan siyaseti.

6 Kasım 1796'da II. Katerina'nın ölümü sonrasında tahta geçen Pavel I, Rus ordusunun Kafkasya'dan çekilmesine karar verir. (Dubrovin, 1897: 50). Rus orduları Kafkasya'dan ayrıldıktan sonra İran şahı Ağa Muhammet Gacar, 60 binlik ordusuyla Tiflis'e girer. Karşı koyamayan II. İrakli Kahetiya bölgesine kaçır ve orada ölür (Kazbek, 1865: 4) Yerine oğlu XII. Georgi geçer. Onun çarlığının ilk döneminde ülkede büyük bir açlık baş gösterir. Dirayetsiz ve hasta olduğundan ülke yönetiminde kardeşleri daha çok söz sahibi olurlar. Bir süre sonra saray içinde entrikalar ve çekişmeler başlar. Diğer yandan Ağa Muhammet Gacar'ın faaliyetleri bölgede kaosa neden olur. Böyle bir durumda Georgi Rus ordu komutanlığından yardım talebinde bulunur. Ayrıca Rus imparatoru Pavel'den Gürcistan'ı yeniden himaye altına almasını rica eder (Potto, tom 1, 1887: 299). Fakat Çar Pavel 1783 ittifakını pek de umursamaz ve Gürcistan'ı himaye altına almak için acele etmez (Potto, 1899: 316)

Lakin bir süre sonra İran ordusunun yeniden Tiflis'i yağmalaması ve yakması Peterburg'ta öfkeyle karşılanır. Bu arada İran şahı Fethali, Georgi'ye himayesine girmesi teklifinde bulunur ve kabul etmesi

² Anton Gildenstedt seyahatiyle ilgili 1787 ve 1791 yıllarında Sankt Peterburg'ta, 1770-1773 yılları arasında Kafkasya Seyaheti adlı bir kitap yayınladı. Daha geniş bilgi için bkz: İohann Anton Gildenstedt, *Puteshestviye Po Kavkazu 1770-1773 gg.*, Sankt Peterburg 2002, İzdaniye Peterburgskoye Vostokovodeniye.

halinde Şeki, Şirvan, Gence ile Erivan'ı ona vereceğini belirtir (Potto, 1899: 317) Bunun üzerine Georgi Peterburg'taki elçisi Gersevan Çavçavadze'ye mektup yazarak onun aracılığıyla durumu Çar hükümetine bildirir. İran'ın şahının Georgi'ye yaptığı teklif ve ordusunun Tiflis'i yağmalaması Çar Pavel'in Gürcistan konusunu yeniden gündeme almasına neden olur.

Böylece çarın emriyle, Georgiyevski Antlaşmasının bozulduğu dile getirilerek güneye yürüş için 30 binlik ordu hazırlanır. Ardından tuğgeneral İvan Lazarev komutasında 17. Egerski alayının Tiflis'e gitmesi emredilir. (Potto, 1901: 5) Rus alayı 26 Kasım'da Tiflis'e ulaşınca büyük bir coşku ve heyecanla karşılanır. 12 Aralık'ta ise alayla beraber Tiflis'e giden Rus sivil danışmanı Petr İvanoviç Kovalenski, Gürcistan'ın Rusya himayesine alınmasıyla bağlı çar Pavel'in fermanını törenle Georgi'ye takdim eder (Potto, 1887: 302) Georgi çok memnun kalır. Zira sonunda isteğine kavuşmuştur. Nitekim hem Rusya'nın himayesine girmiş, hem de kendisinden sonra oğlu David'in çar olacağını garanti altına almıştır. Rus sivil danışmanı Kovalenski de sevinçlidir. Bu arada sevincini general Knoring'e yazdığı mektupta onun bölüşür. Törenle ilgili bilgi vererek törenin çok güzel geçtiğini söyler (Aktı Kavkazskoyu Arheograficeskoyu Komissiyu, tom 1, 1866: 99)

Fakat Gürcü sarayı içinde bu oldu -bittiye itiraz edenler ortaya çıkar. Nitekim en başta Georgi'nin kardeşi Aleksandr memnun olmaz. İrakli'nin üçüncü eşi Darya da, tahtın kendi oğlu Yulion'un hakkı olduğu düşüncesiyle Gürcü çarına şiddetli tepki gösterir. (Esadze, 1907: 23) Ailenin diğer üyelerinin de Georgi'ye karşı muhalefet etmeleriyle Gürcü sarayında karışıklık başlar. Böylece olaylar büyür, Şahzade Aleksandr Tiflis'te daha fazla kalamayacağını anlar İran'a kaçarak şaha sığınır.

Bu arada İran şahı Fethali Şah, Gürcüstan'ı yine kendi vasalı olarak gördüğünü, dolayısıyla her hangi bir oldu- bittiye kabul etmediğini belirtir. Fakat Çar Georgi, artık Rusya'dan başka hiçbir devletin himayesini kabul etmeyeceğini açıklar. Hatta bu fikrini Tiflis'e yeni atanan İran elçisiyle görüşmesinde de açıkça ifade eder (Potto, 1887: 305-306).

Kuşkusuz Rusya da kolay kolay Güney Kafkasya'dan vazgeçmek niyetinde değildir. Zira güneye inen Rus tüccarlarının güvenliğinin sağlanması, Hazar Denizinin Rusya'nın iç denizi haline getirilmesi, Osmanlı ve İran'ın bu bölgelerdeki menfaatlerinin kısıtlanması Çarlık rejiminin başlıca amacıdır.

1800'ün başlarından itibaren İngiltere'nin İran'la yakınlaşması ve şahla anlaşmaya varması Rusya'yı güneye daha sağlam yerleşmesi noktasında tahrik etmektedir. Gürcistan'la himayecilik anlaşması imzalanmıştı, ama bunun da ötesine geçmek gerekirdi. Bu yüzden Çar Pavel, 22 Aralık 1800'de Gürcistan'ın tamamen Rusya'ya bağlanmasıyla bağlı bir manifesto verir. Fakat tam da manifestonun ilanından 6 gün sonra 28 Aralık'ta ise Gürcü çarı Georgi hayatını kaybeder (Dubrovin, tom 3, 1886: 343) Ondan sonra tahta büyük oğlu David geçer. Haliyle manifestonun ilanı süreci de gecikmiş olur. Manifesto 18 Ocak 1801'de çar tarafından imzalanır (Polnoye Sobraniye Zakonov Rossiyskoy İmperiya: 1800-1801, tom 26, 1830: 502) Georgi'nin ölümü nedeniyle Gürcistan'da kararın tüm halka duyurulması ise yalnız 16-17 Şubat 1801 tarihlerinde yapılır (Romanovskiy, 1902: 299)

İlk günlerinde bütün Kafkasya'dan çekilme kararı veren Çar Pavel, daha sonradan bu düşüncesinden vazgeçtiği gibi Gürcistan konusunda da çok titiz davranmıştır. Fakat o, Rusya himayesini tüm halkın gönüllü kabul etmesinin taraftarıydı. Bu nedenle 20 Ocak'ta general Knoring'e yazdığı mektubunda ondan da hassasiyet beklediğini söyler. Pavel'e göre, Gürcistan artık Rusya'ya bağlı bir vilayet olduğundan, Gürcü çarı ailesinden birinin vali olarak atanabilir, ancak Gürcülerin dini işlerine kesinlikle karışılmaması gerekirdi (Aktı Kavkazskoyu Arheograficeskoyu Komissiyu, tom 1, 1866: 413)

4- Çar I. Aleksandr Dönemi ve Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya Bağlanması

Gürcistan'ın resmen Rusya'ya bağlandığının açıklandığı bir sırada, Rus başkentinde saray darbesi olur ve çar Pavel öldürülür. Pavel'in ortadan kaldırılması ile 23 yaşlı oğlu I. Aleksandr çarlık tahtına oturur. Çok genç olması hasebiyle yeni çarın ilk başlarda devletin nasıl yönetileceği konusunda pek bir fikri yoktur. Zaten Rus halkını ve Rusya'yı da derinden tanımamaktadır. Yalnız Aleksandr karakterce güzellikten hoşlanan bir insandır. Haliyle dış güzelliğe önem verir, her şeyin güzel olmasını arzular, hayatın güzelliğine engel çıkarabilecek her şeyle mücadele etmek ister. Fakat en yakın çevresi dahi babasının katilleridir. Aleksandr bunun farkındadır ama çevresindekilerle nasıl davranması gerektiğini de az çok anlamaktadır (Kallaş, 1912: 125-126)

Genç Aleksandr'ın en mühim arzusu, Rusya'yı II Katerina dönemindeki gibi güçlü hale getirmektir. Bu nedenle babasının dış siyasette yaptıklarını onaylamaz, İngiltere'den uzaklaşarak Fransa'yla yaklaşmanın doğru olmadığını söyler. Nitekim tahta oturur oturmaz Rus dış siyasetini radikal bir şekilde değiştirir ve Fransa ile ilişkilere son verir. Onun yeni ortağı artık İngiltere olmuştur.

Aleksandr'ın Kafkasya ile ilgili düşünceleri de karmaşıktır. Doğu Gürcistan konusunda babasının attığı adımlara ilk başlarda pek bir anlam vermez, onun kararlarının sorumluluğunu almak istemez. Fakat

bir süre sonra hem Gürcü çarı David'den, hem de sarayın diğer varislerinden mektuplar almaya başlar. Bu mektuplar vasıtasıyla da Doğu Gürcistan'daki saray entrikalarından ve çar David'e muhalif olanlardan haberdar olur. O dönemde bu konulara hiç girmek istemeyen Aleksandr, Gürcistan'ın gerçekten Rusya için önemli olup olmadığını kavramaya çalışmaktadır.

Yine de konuyu es geçmeyi düşünmediği için 15 Nisan'da Devlet Konseyi'ne durumu sorar. Konsey üyeleri, düşmanların saldırılarına açık Doğu Gürcistan'ın kesinlikle Rusya'nın bir parçası olması gerektiğini söylerler. Hal böyle olunca daha net bilgiler elde etmek için bölgeyi iyi tanıyan general Knoring'in, Gürcistan'a gönderilmesine karar verilir (Gosudarstvennyy Sovet 1801-1901, 1901: 10-11) Çar Aleksandr 19 Nisan'da Knoring'e yazdığı mektupta, Tiflis'e gidince Gürcü sarayının gerçekten de İran ve kuzey halklarının saldırılarına karşı koyup koyamadığını öğrenmesini, bölgenin Rusya'ya ilhakıyla ilgili Çar Pavel döneminde verilmiş kararı halkın nasıl karşıladığını ve Rusya'ya ilhakın Gürcüler için yegane yol olup olmadığını kesinlikle tespit etmesini ister (Aktı Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyu, tom 1, 1866: 418-419) Böylece Doğu Gürcistan'la ilgili çarın kararının Knoring'in dönüşüne ve vereceği bilgilere göre şekilleneceği anlaşılır.

Tabii Knoring Tiflis seferindeyken başkent Peterburg'ta bazı çevreler çar Aleksandr'a, Gürcistan konusuyla ilgilenmemesini tavsiye eder. Bu çevreler genç çara, ülke dışındaki sorunlarla değil, öncelikle içerideki sorunlarla uğraşmasını söyleyerek, Çariçe Katerina'nın güney Kafkasya'yla ilgilenmesine rağmen Gürcistan'ın iç işine karışmadığını, Pavel'in ise önce bu konudan uzak kalıyorken sonradan anlaşılabilir bir şekilde bölgenin Rusya'ya bağlanmasına dair karar verdiğini belirtirler. Ayrıca Petro dönemindeki Kafkasya yürüyüşünü de şiddetle eleştiren bu çevreler, o yürüyüşün Rusya'ya pahalıya mal olduğuna, askerlerin bile ölüme itildiğine kanaat getirdiklerini, Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanması halinde aynı sorunların yeniden yaşanabileceğini, uluslararası camiada ise İran ve Osmanlı'nın bundan hoşlanmayacağını kaydederek (Avalov, 1901: 225-229)

Knoring Gürcistan'a varınca Gürcü halkı, Çar Pavel'in manifestosunun uygulanmaya geçilmek üzere olduğunu düşünerek General Knoring'i büyük bir coşku ve heyecanla karşılar. Hızla çalışmalara başlayan General Knoring ise ülkenin büyük bir anarşi içinde olduğunu fark eder. Çar David'in diğer taht varislerini tamamen yönetimden uzaklaştırarak iktidarı ele geçirdiğine şahit olur. Bu durumun Rusya'nın Güney Kafkasya ile ilgili planlarına sıkıntı çıkarabileceğine kanaat getirir. Daha çok güçlenen David'in, babası Georgi'nin talebinin aksine hareket ederek ülkesinin Rusya'ya birleştirilmesine karşı çıkabilme ihtimalinin olduğunu düşünmeye başlar.

General Knoring bu nedenle olaya yaklaşımda David'e muhalif olan saray varislerinin hakkını savunuyor gibi davranarak bölgede arabulucu rolü üstlenmeye çalışır. Nitekim Doğu Gürcistan'ın ileri gelenlerini toplayarak Çar Georgi dönemindeki gibi bir yönetim anlayışı görmek istediğini, bunun dışındaki hiçbir yönetimi ise tasvip etmediğini belirtir. Ardından Çar David'i görevden uzaklaştırarak Tiflis'te geçici bir polis karargâhı kurar. Diğer yandan tuğgeneral Lazarev komutasında Gürcü knezlerinin katıldığı bir hükümet tesis eder (Potto, tom 1, 1901: 30)

Tiflis'teki 22 günlük faaliyetinden sonra Petersburg'a dönen general, 28 Temmuz 1801'de Çar Aleksandr'a sunduğu raporda, Gürcistan'ın durumunun içler acısı olduğunu, İran şahı Ağa Muhammed'in ülkeyi talayıp yağmaladığını, ülkenin yine de İran'dan gelebilecek tehditlere karşı açık bulunduğunu ve tek başına bununla baş edemeyeceğini anlatır. Ayrıca bölgedeki Dağıstan halkları ve Gence Hanlığı'nın da sık sık Gürcülere saldırılar yaptığını söyler (Aktı Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyu, tom 1, 1866: 425-427)

Kuşkusuz General Knoring'in raporunda haklı yönler vardır. Lakin Rusya için öncelikli konu Güney Kafkasya'ya tam olarak yerleşmesi, bu nedenle Gürcistan'ı ilhak etmek arzudur. Bu arada Gürcülerin Hıristiyan olması Rusya'nın elini güçlendiren mühim bir nedendir. Çünkü bununla Müslüman İran'a karşı Gürcü halkının yanında durduğunu rahat bir şekilde söyleyebilmektedir. Bu nedenle General Knoring bölgeyle ilgili hazırladığı raporunda sonuç olarak, Doğu Gürcistan'ın kesinlikle Rusya'ya bağlanması gerektiğini tavsiye eder.

Knoring'in raporunu görüşmek üzere Rus konseyi 8 Ağustos'ta toplanır. Toplantıda genel kanı Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya birleştirilmesinden yana olur. Tabii konseyde buna itiraz edenlerin fikirleri de dinlenilir. Karşı gelenler söz konusu birleşmenin Rusya'nın çıkarlarıyla örtüşmediğini ileri sürerek sınırları daha da genişleyen İmparatorluğun savunulmasının büyük masraflara mal olacağını iddia ederler (Arhiv Gosudarstvennogo Soveta: Tsarstvovaniye İmperatora Aleksandra I-go, tom 3, 1878: 1196-1207) Kafkasya'yı iyi tanıyan ve II. Katerina dönemindeki güney yürüyüşüne katılan Valerian Zubov da konseyde söz alarak bir konuşma yapar. O, Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya birleştirilmesinin, Rusya'nın Kafkasya'daki çıkarları için

önemli olduğunu, aksi durumda çıkarların tehlikeye gireceğini, ayrıca Gürcü halkının da gönüllü birleşme taleplerine kesinlikle olumlu karşılık verilmesi gerektiğini söyler. Konsey üyelerinin çoğu onun fikirlerini onaylar. Diğer yandan birleşmenin imparatorluğa maddi açıdan yük olacağını iddia edenlere karşılık olarak, Kafkasya'nın zengin servetleri sayesinde devlet gelirlerinin 10 milyon rubleye kadar yükseleceğinden söz edilir (Gosudarstvennyy Sovet, 1901: 11)

Kuşkusuz söylenen bu rakamla Gürcistan'dan elde edilecek gelirler kastedilmemektedir. Zira Doğu Gürcistan dağlık bir bölgedir ve tarıma elverişli toprakları da çok değildir. Rusya'nın asıl hedefi Azerbaycan'ı tamamen ele geçirerek Hazar havzasına ulaşmak, güney ve kuzey ipek yolunun kontrolünü sağlamaktır. Nitekim Çar sarayı Azerbaycan'ın zengin servetlere sahip olduğunu bildiğinden, Doğu Gürcistan'ı ona açılan mühim bir kapı olarak görmektedir. Yalnız o dönem Gürcistan ve Azerbaycan'ın içinde bulunduğu durum da Rus işgaline tam uygundur. Nitekim her iki bölgede varlıklarını sürdüren küçük bölge yönetimleri, kendi aralarında çatışmakta, bu ise Rusya'ya bölgeye müdahale fırsatı sunmaktadır. Diğer yandan Rusya'nın bölgeye tam olarak yerleşmesi, Osmanlı ve İran'ın Güney Kafkasya'ya yönelik planlarına engel olmak açısından önemlidir. Dolayısıyla bu gibi hususlar Rusya'yı bölgeye müdahale için cesaretlendirmektedir.

Bu gibi fırsattan yararlanmaya çalışan Çar yönetimi, konsey toplantısında Knoring ve Zubov'un talepleri doğrultusunda Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanması fikri desteklediğini açıklar. Yalnız Çar Aleksandr hemen karar vermez, bir süre daha düşünür. En sonunda konseyin fikrini onaylayarak 12 Eylül 1801'de, Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanması hakkında bir manifesto açıklar (Polnoye Sobraniye Zakonov Rossiyskoy İmperiy: 1800-1801, tom 26, 1830: 781-786) Manifestoda Katerina dönemindeki Georgiyevski Anlaşması ve Pavel'in Doğu Gürcistan'la ilgili düşüncelerine dikkat çekilerek bölgenin güneyden, doğudan ve batıdan tehditler altında bulunmasının kabul edilemez olduğu, Gürcü halkının bizzat Rusya'dan koruma talep ettiği, Rusya'nın ise aynı inancı paylaşan bu halkın isteklerine karşılık vermekten gurur duyduğu vurgulanır. Böylece Kartli- Kahetiya Çarlığı feshedilir ve Gürcistan vilayeti kurulur.

Rusya'ya bağlanmasından sonra Doğu Gürcistan 5 vilayete ayrılır. Gori, Lori ve Duşeti, Kartalinya'ya, Telavi ve Signaki ise Kahetiya'ya bağlı vilayetler olur. Bölge yönetimi en tepede genel komutanlık olmakla ona bağlı bir hükümete verilir. Genelkomutanlığa general Knoring atanırken, hükümet başına Kovalenski getirilir (Esadze, 1907: 28)

Böylece II. Katerina döneminde ittifak düzeyine kadar gelişen Gürcü- Rus ilişkileri, Pavel döneminde Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanması aşamasına kadar ilerlerken, Aleksandr döneminde bölge tamamen Rusya'ya bağlanır. Ülkenin batı bölgesinin bağlanması ise daha sonra gerçekleşir. Dolayısıyla Doğu Rusya'ya bağlanırken, batı Osmanlı tabiiyetinde kalır. Fakat batı bölgesi de General Knoring'den sonra genel komutanlık görevine atanan Knez Pavel Sisianov döneminde Rusya tabiiyetine geçer. Nitekim 4 Aralık 1803'te Mingreli, 25 Nisan 1804'te İmereti, 1809 yılında ise Abhazya Rusya egemenliğini kabul eder. Bu şekilde büyük Gürcistan'ın Rusya himayesine geçmesi tamamlanmış olur (Bolşaya Sovetskaya Ensklopediya, tom 13, 1952: 46)

Sonuç

Ruslar ve Gürcüler arasında ilk bağlar ticari ilişkiler sayesinde başlamıştır. Fakat I. Petro dönemiyle beraber Rusya'nın "sıcak denizler"e inme siyaseti doğrultusunda, bu ilişkiler gelişmiş ve sonuçta Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanmasına kadar ilerlemiştir. O dönemde Gürcistan'ın Doğu ve Batı diye ikiye parçalanmış olması ve sürekli Osmanlı ile İran tarafından baskınlara maruz kalması, bu konuda Rusya'nın elini güçlendiren etken olmuştur.

Dolayısıyla gerek Osmanlı ve İran baskınlarından, gerekse de iç karışıklıktan yorulan Gürcü halkı, bir korucu aramaya başlamış, sonunda Rusya'yı yanında bulmuştur. Her iki tarafın bir birlerine ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır. Zira Gürcüler koruma ararken, Ruslar da "sıcak denizlere" inmek için fırsat yakalamışlardır. Bu nedenle Rus çarları Doğu Gürcü çarlarıyla yazışmalarında, onları daima İran ve Osmanlı baskınlarından koruyacaklarına söz vermiş, karşılığında ise Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya bağlanması gerektiğini önermişlerdir.

Bu şekilde taraflar arasındaki karşılıklı görüşmeler II. Katerina döneminde Georgiyevski Anlaşmasının imzalanmasıyla bir ittifak haline dönüşmüştür. Bu anlaşma ile Gürcistan, Osmanlı ve İran baskınlarından kurtulmuş, Rusya ise Hazar bölgesine ulaşma yolunda mühim bir üstünlük elde etmiştir. Bu anlaşma Güney Kafkasya'da Osmanlı ve İran'ın yanı sıra Rusya'yı da mühim bir oyuncuya çevirmiştir. Nitekim Pavel dönemindeki kısa süreliğine geri çekilme varsayılmazsa, Rusya'nın Güney Kafkasya'ya iyice yerleştiği görülmüştür. I. Aleksandr dönemine gelindiğinde ise, Doğu Gürcistan tamamen Rusya'ya

bağlamıştır. Gürcistan'ın bağlanmasından sonra Hazar denizi kıyılarına kadar olan bölgeye hakim olmak isteyen Çarlık yönetimi, 1804-1813 yıllarında İran'la savaşmıştır. Üstelik bu savaşlar sonucu İran'ı mağlup ederek Gürcistan'ın büyük kısmını ele geçirebildiği gibi, Nahçıvan ve Erivan dışındaki Aras Nehri'nin kuzeyindeki Azerbaycan topraklarını tamamen kendine katmaya muvaffak olmuştur.

KAYNAKÇA

Yayınlanmış Arşiv Vesikaları

- Akti Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyu* (1866). tom 1, N: 8, Tiflis: Tipografiya Glavnago Upravleniya Namestnika Kavkazskago.
Akti Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyu (1866). tom 1, N: 520, Tiflis: Tipografiya Glavnago Upravleniya Namestnika Kavkazskago.
Akti Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Komissiyu (1866). tom 1, N: 534, Tiflis: Tipografiya Glavnago Upravleniya Namestnika Kavkazskago.
Arhiv Gosudarstvennogo Soveta: Tsarstvovaniye Imperatora Aleksandra I-go (1878). tom 3, Sankt Peterburg: Tipografiya Vtorago Otdeleniya Sobstvennoy E. İ. V. Kanselyariya.
Gosudarstvennyy Sovet 1801-1901 (1901). Sankt Peterburg: Gosudarstvennaya Tipografiya.
Perepiska Na İnostrannih Yazıkah Gruzinskih Tsarey S Rossiyskimi Gosudaryami: Ot 1639 g. Po 1770 g. (1861). Sankt Peterburg: V Tipografiy İmperatorskoy Akademiy Nauk.
Polnoye Sobraniye Zakonov Rossiyskoy İmperiy: 1800-1801 (1830). tom 26, Sankt Peterburg: Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoy Ego İmperatorskago Velichestva Kanselyariy.

Gazeteler

Kavkaz, 16 Mart 1851, N: 21.

Kaynak Eserler

- Avalov Z. (1901). *Prisoedeneniya Gruzii K Rossii*. Sankt Peterburg: Tipografiya A. S. Suvorina.
Butkov P. G. (1869). *Materialı Dlya Novoy İstoriy Kavkaza s 1722 Po 1803 God.* Sankt Peterburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademiy Nauk.
Esadze S. (1907). *İstoricheskaya Zapiska ob Upravleniy Kavkazom.* tom 1, Tiflis: Tipografiya Guttentberg.
Dubrovin N. (1886). *İstoriya Voym İ Vladiçestva Russkih Na Kavkaz.* tom 2, Sankt Peterburg: Tipografiya İ. N. Skorohodova.
Dubrovin N. (1886). *İstoriya Voym İ Vladiçestva Russkih Na Kavkaz.* tom 3, Sankt Peterburg: Tipografiya İ. N. Skorohodova.
Dubrovin N. (1897). *Georgiy XII: Posledniy Tsar Gruzii İ Prisoedenenie Eya K Rossii.* Sankt Peterburg: Tipografiya D. V. Çiçinadze.
Kallaş V. V. (1912). *Tri Veka: Rossiya Ot Smuti Do Naşego Vremeni.* tom 3, Moskva: Tipografiya T-va İ. D. Sitina.
Kallaş V. V. (1913). *Tri Veka: Rossiya Ot Smuti Do Naşego Vremeni.* tom 5, Moskva: Tipografiya T-va İ. D. Sitina.
Kazbek G. (1865). *Voennaya istoriya Gruzinskago Grenaderskago E. İ. V. Velikago Knyazya Konstantina Nikolayevicha Polka, V Svyazi S İstoriy Kavkazskoy Voym.* Tiflis: Tipografiya Melikova i K.
Potto V. A. (1887). *Kavkazskaya Voyna: V Otdelnih Oçerkah, Epizodah, Legendah İ Biografiyah.* tom 1, Sankt Peterburg: İzdaniya Knijnago Sklada V. A. Berezovskogo.
Potto V. A. (1899). *İstoricheskij Oçerk Kavkazskih Voin: Ot İh Nachala Do Prisoedeneniya Gruzii.* Tiflis: Tipografiya Kanselyariya Glavnachalstvuyushago Grajdanskoyu Chastyu Na Kavkaz.
Potto V. A. (1901). *Utverjdeniye Russkogo Vladiçestva Na Kavkaz.* tom 1, Tiflis: Tipografiya Y. İ. Libermana.
Romanovskiy V. Y. (1902). *Oçerki İz İstoriy Gruzii.* Tiflis: Tipografiya K. P. Kozlovskago.
Yuzefovich T. (1869). *Dogovori Rossii S Vostokom: Politicheskije i Torgovniye,* Sankt Peterburg: Tipografiya O. İ. Baksta.

Araştırma Eserleri

- "Gruziiya" (1902). *Bolshaya Ensiklopediya.* tom 7, Sankt Peterburg: Tipografiya T-va Prosvesheniye.
Gruzinskaya Sovetskaya Socialisticheskaya Respublika (1952). *Bolshaya Sovetskaya Ensiklopediya,* tom 13, Moskva: Gosudarstvennoye Nauchnoye İzdatelstvo Bolshaya Sovetskaya Ensiklopediya.
"Gruzinskaya SSSR" (1963). *Sovetskaya İstoricheskaya Ensiklopediya.* tom 4, Moskva: İzdatelstvo Sovetskaya Ensiklopediya.
Gildenştedt İ. A. (2002). *Puteshestviye Po Kavkazu 1770-1773 gg.* Sankt Peterburg: İzdaniye Peterburgskoye Vostokovodeniye.
Eliyarlı S. (2009). *Azerbaycan Tarihi: Uzag Keçmişden 1870'ci İllere Geder.* Bakı: Çırag Neşriyyatı.
Çiloğlu F. (1993). *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi* İstanbul: Ant Yayınları.
Kulikov A., Runov V. (2013). *Vse Kavkazskije Voym Rossii.* Moskva: İzdatelstvo Eksmo.

Ekler

ЦАРЬ ИРАКЛІЙ ІІ.

Gürcü Çarı II. İrakli

*Императоръ Александръ I
1801 г.*

Rus Çarı I. Aleksandr- 1801

Князь Павел Сисианов

1801-1806 yıllarında Kafkasya Genel Komutanı olarak görev yapmış Knez Pavel Sisianov

той и серебряной монетъ денегъ, взымали
упроцентныя серебромъ, въ такомъ токмо
заѣ, когда той монетъ при отдачѣ ея на
гу объявленъ будетъ курсъ; когда же она-

20.007. — Сентября 12. Именный, дан-
ный Сенату. — *О учрежденіи внутрен-
него въ Грузіи управленія.* — Съ прило-
женіемъ Манифеста къ Грузинскому

782

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ

1801

народу, постановленія внутренняго у-
правленія Грузіи и штата.

Сдѣлавъ всѣ нужныя соображенія о Царст-
вѣ Грузинскомъ, на какомъ основаніи призна-
ли Мы нужнымъ постановить его управление,
Правительствующій Сенатъ усмотрить изъ
препровождаемаго при семъ Манифеста къ
Грузинскому народу и изъ постановленія, ко-
торое поручили Мы Нашему Генералъ-Лейте-
нанту Кноррингу въ томъ краю обнародовать
и привести во исполненіе, и съ коего прила-
гается при семъ списокъ. Сходно сему поста-
новленію и приложенному при немъ штату

всегда налагали на Монарховъ Россійскихъ и
долгъ защиты. Въ 1796 году противъ сильна-
го впаденія къ вамъ Аги Мегеметъ Хана, въ
Бозѣ почивающая Великая Государыня Импе-
ратрица Екатерина Алексѣевна послала часть
войскъ своихъ. Столь успѣшное тогда не ток-
мо спасеніе Царства Грузинскаго, но и счас-
ливое покореніе всѣхъ Областей и народовъ
отъ береговъ Каспійскаго моря до рѣкъ Ку-
ры и Аракса, ограждали васъ отъ всякихъ о-
пасностей; оставалось токмо внутреннимъ бла-
гоустроеніемъ благоденствіе ваше утвердить
на вѣки. Но внезапное и скоропостижное от-

Doğu Gürcistan'ın Çarlık Rusyasına bağlanması hakkındaki Çar I. Aleksandr manifestosunun başlangıç kısmı

76. 24 Июля 1783 г. Договоръ, постановленный между Ея Императорскимъ Величествомъ [имп. Екатериной II] и царемъ Карталинскимъ и Нахетинскимъ Ираклиемъ Вторымъ. Пер. см. Полное Собр. Законовъ Росс. Имперіи. Т. XXI. Сиб. 1831; стр. 1013 — 1017.

აჩა ერთგვის მიერთებევით თხოვამ ტახტისადმი უოვლისა რუსეთის თუთ-
მიშურობელთასა წინაპართა ჩქნისთა, შეფეთა ქართლისა და განეთისთას; ხოლო
ქმისგავსად მათსა ტახტისადმი აწ ბუდნიერად შემეფობისა იმისის იმპერატორების
დიდებულებისა ეკატერინა მეორისა, იმპერატრიცისა და თუთმიშურობელისა
უოვლისა რუსეთისა: მოსკოვისა და სხე. (როგორც ქვემოთ არის ჩამოთვლილი)
მიფართუთ უმდაბლესი თხოვამ ჩქნის, ირაკლი მეორე მან, შეფემან ქართლისა
და შეფემან განეთისა და სხე. (როგორც ქვემოთ არის ჩამოთვლილი) მიღებისათუხ
ჩქნისისა და მონატრულეთა ჩქნისთასა მიფარქმლობასა ქქნსე იმისის იმპერატორა-
ბის დიდებულებისასა, და აღსარებისათუხ ჩქნისკერძო უზენაესისა კელმწიფებისა
მისისა და შენატრულეთა რუსეთის საიმიშურობო ტახტისათა ქართლისა და განეთისა
მთლობელთა ზედა, და უკანასკნელ მიფილევით იმისის იმპერატორების დიდებუ-
ლებისაგან მოწყალბითი ნებაჲ ამასზედა, რომელსაგა დასამტკიცებლად ტხადითა
და ორითვე კერძოჲთა მსგავსითა განწყებითა აღფარნიეთ და სრულისაძალისა-
მიქონებულ ვქეუთ ჩქნისკერძო საუქარულნი და ერთგულნი ფმანი ჩქნისნი: კნაზი
იოვანე კოსტანტინოვიჩი ბატრატიონი, მსედრობისა ჩქნისისა შემარტხენე სპას-
პეტი, რომელსაგა აქუნ ქრწმუნებულ საქმენი ერეგნისანი, და კნაზი ტარსევან
რევაზოვიჩი ჭავჭავაძე, ჩქნისი მანდატურთაუხუტესი და ზედამხედველი უასანისა
სამთაფროჲსა, რომელთათუხსგა მიტეიციან სრულიმინდობაჲ, რათა მისისა იმპერა-
ტორების დიდებულებისაგან განწყებულთა სრულისაძალისა მიქონებულთა თანა:
რადგა განაწესონ, დასამტკიცონ და მოაწყრონ ტრაქტატთა მიფარველობისათუხ
ჩქნის ზედა მ—ს იმპ—ს დ—ს და მალაღთა შენატრულეთა მისთასა, და ჩემმიერ-
აღსარებისათუხ უზენაესისა კელმწიფებისა უოვლისა რუსეთის თუთმიშურობელთასა

1783 yılında Doğu Gürcistan ile Çarlık Rusyası arasında bağlanmış Georgiyevski İttifakının Gürcü dilindeki metninden bir parça